

Міністерство внутрішніх справ України



ВІСНИК

Одеського інституту
внутрішніх справ

1'2004

Одеса
Одеський юридичний інститут
Національного університету внутрішніх справ
2004

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПОЗАРИТУАЛЬНИХ ДІЙ СЛУЖИТЕЛІВ ПРАВОСЛАВНОГО КУЛЬТУ ТА ВІРУЮЧИХ В УКРАЇНІ 1920-х РОКІВ

Одним із головних напрямків антирелігійної партійно-державної політики в Україні 20-х років ХХ ст. було застосування революційного насильства щодо служителів православної культу та віруючих, причетних до "оновлень" ікон, церковних бань та цілої смуги інших тасмничих див. Чимало фактів на підтвердження цього оприлюднено сучасними дослідниками історії релігії і церкви в Україні у наукових розвідках, присвячених осмисленню проблем антирелігійних кампаній 1920-1930-х років [1].

Проте лише ознайомлення зі створенням і розвитком тогочасної системи кримінально-правових важелів впливу на позаритуальні дії священників та членів церковних і релігійних громад дозволить виявити особливості нагляду і контролю карально-репресивних органів радянської України за найяскравішими проявами потужної хвилі народної релігійності, пов'язаної з віруваннями в дива.

Як відомо, партійне керівництво радянської України було вкрай стурбоване поширенням тут "найдикиших забобонів". "У цей перехідний момент, — говорилося у тезах з антирелігійної пропаганди, надісланих до губернських центрів у вересні 1921 р., — зовнішні сили церкви слабшають, бо знищені головні основи її матеріальної могутності, однак із надзвичайною силою і хворобливістю загострюється агонія масових релігійних почуттів, починаючи з відродження грубих забобонів, доходячи до витонченої релігійної цікавості, в інтелігентських колах" [2].

В українських губерніях, як зазначалося в цих тезах, існували "забобони, які розвинулися внаслідок відсталості свідомості трудящих мас від факту завоювання ними державної влади". Це сталося через те, що "політична дійсність знаходиться на рівні диктатури пролетаріату, а психологія значної частини трудящих ще не цілком відривалася від пережитків феодального господарства і буржуазних умов праці" [2].

"Предметом "своїх боротьби" автори документу вважали наявну тут "національну хворобливу загостреність релігійного почуття, яке <...>, в обставинах громадянської війни на Україні, ускладнилась національною ворожнечою, економічними переживаннями дрібнобуржуазного побуту селянства і міщанства в умовах господарського панування великої індустрії і політичної диктатури пролетаріату" [2].

Вони визнавали, що ця "національна хвороблива загостреність релігійного почуття", яка тепер "означала головну опору несвідомої культурної контрреволюції", виникла "історично". "Релігія для селянських мас в Україні протягом тривалого періоду відігравала роль класового лозунгу в їхній боротьбі проти панування польських поміщиків, єврейської буржуазії і великоросійської військовоадміністративної бюрократії і проти тиску католицького ієзуїтства, з одного боку, і московсько-візантійсько-православної ієрархії — з другого боку" — читаємо в документі. Далі в ньому йшлося про боротьбу козацтва, керованого старшинами, при Богдані Хмельницькому за "віру православну" проти польських магнатів, опір уніатству, і московській церковній ієрархії, надісланий в Україну, утворення у XVIII ст. національно-культурного центру в Кисво-Печерській Лаврі тощо, але наприкінці нагадувалося про те, що "централізований апарат церковного насильства всіх віросповідань над масами уже розбито" [2].

Тож саме з цього моменту "партійці", згідно з задумами керівників антирелігійної пропаганди, повинні були докладати свої зусилля до боротьби з глибоко закорі-

ними у національних традиціях українського народу церковними обрядами (до їх числа належали і поклоніння “моцям”, і оновлення православних ікон та інші загадкові дива). Для того, щоб “обмежити, викрити, знищити і особливо замінити обстановкою комуністичного побуту зовнішній вплив обрядів на психіку віруючих подолання будь-якого простінку між віруючими і предметом їх віри, позбавлення обрядів їх таємничого змісту, викриття всякої чудотворності, повне розвінчання обрядової оболонки релігійного почуття” [2], більшовики мали зосереджуватися, по суті, на пропагандистсько-репресивних методах атеїстичної роботи. (З “релігійних почуттів” планували боротися іншими – пропагандистсько-просвітницькими методами, які б підпадали під формулювання про те, що “релігійна свідомість може бути викорінена, але не може бути заборонена” [2]).

Керівництво органів державної влади, на які покладалося завдання реалізації державної політики з відокремлення церкви від держави в республіці, не обтяжуючи себе жодними подібними “визначеннями ставлення комунізму до віруючої особистості церковної політики комунізму”, як, власне, і пошуком доказів правильності замислів керівників антирелігійною пропагандою, на той час легко переймалося ідеєю про можливість застосування репресій проти служителів культу та віруючих, причетних до поширення есхатологічних настроїв, що разом із чутками про “оновлення ікон” “появу чудес” набували масового розголосу в Україні початку 20-х років.

Питання про притягнення до відповідальності за проповідання близького кінця світу, небесних покарань за безбожницькі земні діяння, до якого вдавалися в місцях появи і популяризації різних див, Ліквідаційним відділом Наркомату юстиції УСРР вирішувалися безвідносно до факту наявності чи відсутності відповідних карних норм у чинному законодавстві: владні устремління штовхали його на примітивізовані кроки у боротьбі з цим явищем.

У травні 1921 р. у Наркоматі юстиції УСРР отримали матеріали про поширення “агентами контрреволюції” чуток про те, що в хуторі Старо-Віндовському Глухівської волості, того ж повіту, “обновились ікона у домівці місцевого жителя (куркуля), внаслідок чого забобонні селяни почали зносити гроші і продукти власники ікони (куркулеві)”. Шлося тут і про те, що комісії в складі голови повітового революційного комітету, завідуючого відділом управління, начальника міліції, завідуючого повітовим політбюро, двох священників, хіміка і двох іконописців на місці події вдалося виявити, що ця “оновлена” ікона “або була витерта, або піл на ній від струсу зсунувся, від чого вона і посвітлішала” та повідомити про це селян [3].

Про все це працівники Ліквідаційного відділу Наркомату юстиції УСРР в особливого завідуючого відразу поспішили нагадати Чернігівському губернському відділу юстиції і настійно йому запропонувати:

1) передати вказану справу до Чернігівського Губревтрибуналу за звинуваченням куркуля — власника ікони в тому, що він у травні 1921 року з корисливою метою експлуатував релігійно-віруючих забобонних селян; поширював контрреволюційні чутки, що у нього оновились ікона, внаслідок чого незброєні точними науковими знаннями і вражені релігійними забобонами трудящі селянські маси почали зносити куркулю свої гроші і добути працюю продукти;

2) притягнути звинувачених усіх співучасників (підбурювачів, пособників та інших) із духовенства або із парафіян, якщо дізнанням повітового політбюро було встановлено причетність когось із них до обманного отримання грошей <...>;

3) потурбуватися про те, щоб громадське обвинувачення представляла особа обізнана, за походженням — не з свреїв, щоб запобігти паріканням з боку забобонних селян <...>;

4) репресивно карати в майбутньому подібного роду спекуляцію у формі релігії” [3].

Термінологія наведених пропозицій, властива лексику та способу мислення працівників Ліквідаційного відділу, що втілював у життя партійні директиви щодо релігії і церкви, відтворювалася у дорученні Донецькому губернському відділу юстиції (по відокремленню церкви від держави) про передання Ревтрибуналу “справи про звинувачення в оновленні ікони” у слободі Барвінкове Слов’янського повіту. Враховувати при цьому рекомендувалося те, що “звинувачені (якщо їх декілька) <...> із корисливою метою, шахрайським способом “оновили” ікони <...> для експлуатації релігійних почуттів забобонних мас, тобто в обманному здирстві грошей під прапором революції” [4, 5]. Це стосувалося і випадків оновлення у 1920-1921 рр. кількох ікон у селі Таранівка Безпаловської волості Харківського повіту, появи у цьому повіті поблизу станції Горки “плачучої Божої Матері” [6] та інших незбагнених “чудес”, помічених сотнями тисяч мешканців України (духовенством, віруючими, а то й представниками нової влади).

“Епідемія оновлення ікон, — за офіційною версією влади, — спалахнула в Україні голодом 1921-1922 рр. Заходи репресії швидко ослабили експлуатацію невігластва віруючих у Катеринославі, Харкові, Миколаєві та в інших містах України. Постійними судовими репресіями вдалося покласти край цьому релігійному шахрайству” [7, 267]. Майже в усіх випадках оновлення ікон, приклади яких офіційною пропагандою “вихоплювалися” із численних карних справ і політичних процесів 1922 р. [8], революційними трибуналами дійсно відразу “візнавалася” “контрреволюційна діяльність білого духовенства”. Навряд чи саме населення встигало усвідомлювати, що “забобони”, до яких войовничими матеріалістами тепер відносилися і названі релігійними забобонами релігійні вірування, використовувалися цим духовенством, щоб протидіяти партії, режиму, революції. (Інакше не мала б свого продовження історія з чудесами в Україні аж до кінця 20-х років).

Для маси пересічних жителів українських сіл і містечок незбагненим залишався зміст ст. 120 українського Кримінального кодексу, із якого ставало відомо, що “вчинення обманих дій з метою викликати забобони в масах населення, а також з метою добути у такий спосіб будь-яку користь” каралося “позбавленням волі на строк до одного року або примусовими роботами на той же строк” [9, 577], рівно як для частини офіційних пропагандистів, деякі орієнтири щодо застосування цієї статті, викладені, приміром у “Листі заступника наркома юстиції М.В.Криленка наркому закордонних справ Г.В.Чичеріну з приводу протестів Ватикану проти переслідувань християн у СРСР”, датованому 9 липня 1923 р. “<...> Наш закон не тільки не ставить у своє вирішення питання, реальна чи нереальна можливість “милощивого втручання Бога для спасіння душ”, — пояснювалося тут, — але і в значній мірі мало цікавиться цим питанням, <...> але закон карає як обман, будь-яку дію священнослужителів, брехливий характер якої зрозумілий і для самого того, хто обманює, і яка все ж здійснюється цим священнослужителем з метою поширення та отримання якоїсь вигоди (наприклад, твердження про нетлінність мощей, чи пропаганди “чудотворних зілень”, чи продаж “чудотворних” ікон тощо) [10, 387, 393].

Такий “заздалегідь передбачуваний і злосний обман релігійних і обрядових дій” (відсутній, за спостереженнями влади, у діях служителів католицького культу) [10, 393], що ніби-то засвідчував підпорядкованість служителів православного релігійного культу намірам “підітримувати згасаючі релігійні почуття населення, підтримувати хибну віру в неіснуюче”, а особливо отримувати матеріальну вигоду, “непокоїв” працівників революційних трибуналів, функціонерів ДПУ. Дії “релігійних обманщиків” кваліфікувалися ними як закінчений злочин, передбачений ст. 120 КК 1922

р., навіть тоді, коли жодного матеріального зиску ті не отримували, за найпоширенішим офіційним поясненням — у результаті “своєчасного викриття представників радянської влади”.

Агітаційно-пропагандистська за своєю природою ст. 120 КК, як ніяка інша, потребувала агітаційного забезпечення, особливо на початку 1923 р., коли йшлося про необхідність переорієнтації влади на боротьбу з вірою в дива миролюбними пресвітницькими засобами. Готувалося воно, як правило, із використанням матеріал “наукових дослідів” виїзних комісій, результати роботи яких набували широкого розголосу протягом проведення того чи іншого слідства та по його закінченні.

Автор одного з видань 1923 р. інформував, так би мовити, “по гарячих слідах” “Отже, ми доходимо таких висновків:

1. “Чудеса”, які здійснюються в даний час на Україні, як і всі взагалі чудеса, чи вони 1) плодом забобону і уяви натовпу невігласів, чи 2) результатом систематичних обманів віруючих полами, чи, кінець кінцем, 3) являють собою природні явища цілком пояснювані законами природи, але незрозумілі людям неосвіченим” [11, 16]

Незвичайні явища жителі українських сіл і містечок почасти схильні були пояснювати зміною течії Гольфстріму, занадто довгим літом 1923 р., його таким природним дивом, як осіннє цвітіння садків та небачено яскравим осіннім забарвленням дерев чи то спекотним та посушливим наступним літом, до чого офіційні пропагандисти вже не могли виявляти терпимість, після того, як партійно-державні влади структури усвідомили, що мають справу не лише з забобонами, шахрайством чи підступами “політичної еміграції”. Побачивши перед собою величезний суспільний релігійний рух, що з 1923 р. охоплював сотні, якщо не мільйони, стривожених душ які прагнули правди й одкровення [12, 83], керівництво республіки відчувало реальну загрозу для свого атеїстичного режиму й знову перейшло до рішучих і нещадних методів боротьби.

Відтоді стало по-справжньому складно відокремлювати в інформаційних довідках про політичне звинувачення церковників, активних членів релігійних громад “використання релігійних забобонів проти радянської влади”, як і в порушеннях щодо них судово-слідчих справах, реальні факти від “приписок”. (Варто лише зауважити, що для отримання “достеменних” фактів для останніх, слідчі вдавалися до випробуваного прийому “співробітництва обвинувачуваних із слідством”). Тільки визначивши напрямок тенденційності сотень повідомлень з місць про цю незбагненні явища, особливої їхньої термінології, репресивний стиль мислення замовників і авторів (політичне замовлення) епізодів з історії чудес в Україні 1923–кінця 20-х років можна одержати весь масив реальних документів для відтворення цілком достовірної картини, того, що відбувалося насправді.

З огляду на це складне і досить трудомістке завдання дозволимо собі і надалі кілька штрихів до проблеми застосування кримінально-правових норм для ліквідації такого соціального явища, як прагнення маси людей подивитися на навколишню реальність “очима Бога” [12, 90].

Предметом масового поклоніння у селі Калинівка (тепер — селище міського типу, центр Калинівського району Вінницької області) влітку 1923 р., як відомо, став придорожній хрест. Під час громадянської війни жерстяний образ на ньому був пробитий кулею, і з цього отвору час від часу капала кров. Багато хто вбачав у цьому знак скорботи небес і закликав до спокути. Усі, хто не мав причин радіти з приходу до приходу “нових часів” (а таких виявилось надто багато), приходили до придорожного калинівського хреста [13]. Зрештою тутешнє паломництво потрапило “під приціл” членів Антирелігійної комісії при ЦК КП(б)У. Заслухавши на своєму засі

данні 6 листопада 1923 р. питання “Про Калинівське “диво” з хрестом в Подільській губернії”, вони “постановили”:

“а) Через ДПУ віддати наказ нікого із-за кордону на Поділля до Калинівки не пропускати;

б) для внутрішньої підготовки залучити Комнезами Поділля та сім’ї комуністів.

в) створити експертну Комісію із чорносотенних єпископів Лоллія (або Лотія) і Митрополита Василя Липківського. До складу Комісії включити представника ЦК Комнезамів Південного бюро ВЦСПС, двох професорів-хіміків, місцевого представника влади під головуванням тов. Сухоплюсва” [14].

Офіційна комісія, що невдовзі оглянула калинівський хрест, як і очікувалося, “встановила”, що з отвору в металевій іконі “крапала не кров, а іржа” разом із дощовою водою, що збиралася за жерстянкою.

Повідомлення про кількість подібних випадків чудес у губерніях України, їх характер і вплив на населення, зібрані ДПУ УСРР спільно з НКВС УСРР, відповідно до розпорядження партійного керівництва республіки, першими отримували працівники підвідділу антирелігійної пропаганди агітаційно-пропагандистського відділу ЦК КП(б)У [15]. Вони дозволяли чекістам запевняти себе в тому, що “чудеса і поширення різних забобонів” в Україні “необхідно пов’язати” з діяльністю численного чорного духовенства, перш за все на Київщині і Поділлі, де монастирі не були ліквідовані остаточно.

Чернецтво, як те, що перебувало у чоловічих і жіночих монастирях, так і “бродяче”, чекістам видавалося “активним і вмілим популяризатором тихонівщини та її антирадянського змісту серед віруючих мас”. За їхніми спостереженнями, “темне селянство найлегше піддавалося цьому елементу”, хоча він був представлений “провокаторами і поширювачами різноманітних чудес та джерелом різних антирадянських чуток” [16]. Останніх, органами ДПУ на території України у 1924 р. було “зарештровано” 586 [16].

За появу цього року такої значної кількості чудес у губерніях України владні структури у 1926 р. “дорікали” релігійним утробованням, які тоді “з метою підняття свого авторитету в масах широко використовували таку форму агітації і впливу, як чудеса” [17]. “Ми ж, — зізнавалися майстри “репресивної” справи, — будучи захоплені “кампанією чудес” знеацька, не могли відразу протиставити їм такі заходи, які послабили б їх поширення” [17]. На зміну впевненості відповідальних осіб, яким було довірено справу ліквідації загадкових явищ на початку 20-х років, у офіційних оглядах з цієї теми в середині 20-х років приходить схильність до багатообіцяючих запевнень у тому, що надалі все буде добре, на зразок наступного: “і лише у звітному році боротьба з чудесами дала відчутні результати” [17]. Ішлося про 1925 р., коли чудес в Україні було “зарештровано” лише 53 (Див. табл. [18]).

Поступово у діяльності партійно-державних органів радянської влади в Україні виявлялося розуміння пріоритетів у вирішенні тих чи інших завдань у сфері боротьби з таким явищем масової соціальної психології, як віра в чудеса.

Секретарю ЦК КП(б)У наприкінці травня 1924 р. у “цілком таємному” листі від секретаря (ймовірно Харківського губкому) переповідався зміст постанов, прийнятих на закритих засіданнях бюро губкому відразу після того, як у губернії почали спостерігатися спроби “відродження” “чудесних” рухів, хресних ходів, постановки хрестів тощо”. Згідно з цими постановами, як дізнаємося із вказаного документа, слід було “рішуче уникати всіх заходів, які могли б викликати загострення релігійних рухів, що, зокрема в урожайних районах, стосувалося й виселення попів із садіб і т.п.” [19]. При цьому клопотання про хресні ходи органам влади задовольняти не дозволялося,

але коли ті виникали стихійно, застосовувати репресивні заходи заборонялося.

Таблиця

Поширення чудес в округах України (протягом 1925 року)

Місяць	Назва губернії	Характеристика чуда	Кількість
Січень	Подільська	З'ява провидця	1
Лютий	Одеська	Оновлення ікон	6
Березень	Подільська	Розповсюдження записок про кінець світу	
—//—	—//—	Пам'ятництво до печери	
Квітень	Одеська	Оновлення ікон	2
—//—	Полтавська	—//—	1
—//—	Чернігівська	—//—	6
—//—	Подільська	Розповсюдження записок про близьке повалення Радвлади	1
Всього			16
(з моменту нового районування)			
Травень-червень	АМСРР	Оновлення ікон	2
—//—	Роменський	—//—	6
—//—	Зінов'євський	—//—	2
—//—	Бердичівський	Зіслання колодязів	1
—//—	Коростенський	—//—	1
—//—	Київський	Розповсюдження записок про сімох удів	
—//—	Харківський	—//—	
—//—	Могилевський	З'ява хреста	1
—//—	Подільський	Вилучення гроїв	3
—//—	АМСРР	—//—	1
—//—	К. Подільський	—//—	1
—//—	Могилевський	Зачаття від Св. Духа	1
—//—	Уманський	Чудесне видіння	1
—//—	Куп'янський	Темна вечора	1
—//—	—//—	Оновлення хреста	1
—//—	Проскурівський	З'ява провидця	2
Листопад-серпень	Київський	Оновлення ікон	1
—//—	—//—	Чутка про появу Богородиці	1
—//—	Херсонський	Оновлення ікон	1
Вересень-жовтень	Київський	Чудесне явлення Спасителя (Демидівське диво)	1
—//—	Ніжинський	Оновлення ікон	
—//—	—//—	Чутка про оновлення ікон	3
Листопад-грудень	Вінницький	Оновлення ікон	2
	Херсонський	—//—	1
	Шепетівський	—//—	1
	Ізюмський	З'ява провидиці	1
Всього			53

Разом з тим стосовно виявлених “ініціаторів” і “підбурювачів” релігійних рухів у фантастичних формах (чудеса, оновлення, освячення колодязів) необхідно було “проводити тверду лінію, звісно, з урахуванням оточуючої обстановки”, так щоб проведення цієї лінії ні в якому разі не викликало загострення ситуації. “Необхідно посилити загальне спостереження за станом урожайних районів, посилити їх працівниками, - зазначалося у вказаних постановках губкому. - Посилити матеріалістично-наукову пропаганду” [19].

Між тим, Антирелігійній комісії при ЦК КП(б)У, наприклад, більше року довелося очікувати, перш ніж члени Політбюро ЦК КП(б)У спромоглися (чи, можливо, наважилися) схвалити підготовлену нею постанову про “чудеса” в Україні. Серед уточнень унесених до вказаної постанови на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У 20 березня 1925 р., була і “поправка”, якою передбачалося, що “експертизи” мають призначатися лише в особливо важливих випадках, “щоб не підвищувати інтересу до “чудес” з боку населення”. Присутність при цьому представника від віруючих,

була "не обов'язковою, а бажаною" [20].

Відразу підкреслимо, що такі рішення навряд чи могли на той час серйозно зашкодити концентрації чималих партійних адміністративних сил для стрімкого вирішення завдання руйнування церкви, яке сприймалося традиційною масовою свідомістю, як цілком антихристиянське.

Руйнуючи вікову церковну піраміду, почасти і з використанням діючих кримінально-правових норм, радянські партійно-державні органи влади неминуче мали наражатися на небезпеку, яку таїли в собі руїни цієї будови. Цього разу це був неочікуваний для владних структур радянської України спалах ідейного спротиву під виглядом цілої смуги таємничих див із релігійним забарвленням.

Література

1. Див.: Ігнатуша О. Антирелігійні кампанії 1920-1930-х рр. // *Історія релігій в Україні. Праці XI-ї міжнародної наукової конференції* (Львів, 16-19 травня 2001 р.) — Кн.1. — С.211-216; Макаров А. З'ява Богородиці в Україні 1920-х р. // *Київська старовина*. — 2001. — №1. — С.82-90; Дяків В. Фольклор "Капінівського чуда" // *Історія релігій в Україні. Праці XIII міжнародної наукової конференції* (Львів, 20-22 травня 2003 р.) — Кн.1. — С.235-241. та ін.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі: ЦДАГО України). — Ф.1. — Оп.20. — Спр.749. — Арк.99 — 102.
3. Центральний державний архів вищих органів влади і органів державного управління України (далі: ЦДАВО України). — Ф. 5. — Оп. 1. — Спр. 817. — Арк. 46.
4. Там само. — Арк. 90;
5. Пролетарий. — 1921. — 21 серпня.
6. ЦДАВО України. — Ф. 5. — Оп.1. — Спр. 817 — Арк. 71.
7. Сухоплюев И. Церковное контрреволюционное движение на Украине // *Октябрьская революция. Первое пятилетие*. — Харьков: Госиздат, 1922. — С.259-278.
8. Див.: Минин С.К. Против обновления икон. — Л.: "Прибой", 1925. — С. 17-21; Сухоплюев Ив. Українські автокефалісти. — Харків: Госиздат, 1925. — С.59-61; Сухоплюев Ив. Мумии и мощи // *Порадики до антирелігійної виставки "Релігія чи наука?" / За ред проф. Ив. Сухоплюева. Переклав Ол.Варавва*. — Харків: Державне видавництво України, 1927. — С.151-157 та ін.
9. Уголовный кодекс УССР. Утвержденный ВУЦИК 23 августа 1922 года // *Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины*. — Харьков, 1922. — № 36. - Приложение к ст. 553. — С. 561-591.
10. Архивы Кремля. В 2-х кн. (Кн. 1. Политбюро и церковь. 1922-1925 гг. — М. — Новосибирск: "Российская политическая энциклопедия" — (Роспэн), "Сибирский хронограф", 1997. — 339 с.
11. Ефимов Г. Об обновлении церковных куполов, крестов, икон, и тому подобных чудесах". — Харьков: Главполитпросвет, Изд-во "Путь просвещения" при Наркомпро-се УССР, 1923. — 16 с.
12. Макаров А. З'ява Богородиці в Україні 1920-х років // *Київська старовина*. — 2001. — №1. — С. 82-90.
13. "История Голыммынского чуда (Иосафатова Долина)(По данным следствия КРО Подгуботдела ГПУ на 10 августа 1924 г.)" відкладалася серед документів ВУЦВК, вочевидь, у зв'язку з його "турботами" про цю справу. (ЦДАВО України. — Ф.1. — Оп.1 (додаток). — Спр. 5. — Арк. 82-90.)
14. ЦДАГО України. — Ф.1. — Оп.20. — Спр.1772. — Арк. 5.
15. Там само. — Спр. 1843. — Арк. 9.
16. Там само. — Спр. 2318. — Арк.13. ; Оп.16. — Спр.2. — Арк. 91.
17. ЦДАГО України. - Ф.1. - Оп.1. - Спр. 2318. - Арк.14. ; Оп.16. - Спр.2. - Арк. 92.
18. ЦДАГО України. - Ф.1. - Оп.1. - Спр. 2318. - Арк.13. ; Оп.16. - Спр.2. - Арк. 91.
19. ЦДАГО України. — Ф.1. — Оп.20. — Спр. 1843. — Арк.20.
20. Там само. — Оп. 6. — Спр.58. — Арк.40 зв.

ПРАВО

Білокоп' М. В.

ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ:

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ.....

Долженков О. Ф.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У СФЕРІ ПРИВАТИЗАЦІЇ.....

Венедиктов В. С., Ілїшин М. І.

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....

Кузнїченко С. О., Спаский А. С.

ПОНЯТТЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЙОГО ОХОРОНИ.....

Ульянов О. І.

РОЗГЛЯД СКАРГ І ЗАЯВ ГРОМАДЯН, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ

ЇХНИХ ПРАВ І СВОБОД У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....

Бандурка О. О.

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ:

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ.....

Синявська О. Ю.

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ

ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ".....

Грохольський В. Л.

ВИЗНАЧЕННЯ ШТАТНОЇ ЧИСЕЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ СПЕЦІАЛЬНИХ

ПІДРОЗДІЛІВ ПО БОРОТБІ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ.....

Мілашевич А. В.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

ВАЗАСМОДІЄЮ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....

Развадовський В. Й.

АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ

ДОРОЖНЬОГО РУХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМ І СТАНДАРТІВ.....

Прісикіна О. В.

ПРАВОВА БАЗА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ:

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ.....

Пузанова Г. И., Кукишнова О. О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНЦЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РОСІЇ

В XIV-XVIII СТОЛІТТЯХ.....

Вернер Н. М.

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

НА 2004 РІК: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....

Хміль М. М.

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ – ФОРМА ЗЛОВЖИВАННЯ

ПРАВОМ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....

Пузанова Г. И.

РОЗВИТОК КОНЦЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І КОНЦЕСІЙНОГО ПРАВА

В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....

Баранов С. О.

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВУ ХАРАКТЕРИСТИКУ

СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ КОНТРАБАНДИ.....

Іваненко І. В. ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	78
Плузнік О. І. ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТУ ПОРУШЕНЬ РЕЖИМУ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИПРАВНИХ УСТАНОВАХ.....	81
Джусган М. П. КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ.....	83
Ткачук О. І. КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ 2001 РОКУ ПРО ПРИМУСОВІ ЗАХОДИ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ.....	86
Ібрагім Салім Ахмад Альхалайбех АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ЙОРДАНІЇ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ПРО БОРОТЬБУ З ТЕРОРИЗМОМ.....	90
Коваленко В. В. ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	93
Симов'ян С. В. СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ЗЛОЧИННОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ.....	98
Биргеу М. М. МІСЦЕ І РОЛЬ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ, ПЛАНУВАННЯ І КООРДИНАЦІЇ У ПРАКТИЦІ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ.....	103
Меркулова В. О., Смоков Д. С. ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ ТА ЗАКОНОДАВСТВА.....	107
Яцюк О. В. ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ПОНЯТИХ У СПРАВАХ ПРО ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ.....	111
Баулін О. В., Федотова Г. В. ОСКАРЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ТА РІШЕНЬ МІЛІЦІЇ ЯК ОРГАНУ ДІЗНАННЯ.....	116
Самодін А. В. НЕДОТОРКАНИСТЬ ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ ЯК ПРИНЦИП КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	120
Лейба Л. В. ДЕЯКІ ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ.....	125
Іванова С. О. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ ЖИТЛОВОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ ЗАБУДОВИ У МІСТАХ.....	130
Заржицький О. С. ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	133
Дамірлі М. А. ПРОЕКТ ІСТОРІЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ К. О. НЕВОЛІНА У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ І СУЧАСНОСТІ.....	135
Тесленко М. В. ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО І ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЧИННИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ.....	138
Дунаєва Л. М. ВЛАДА ТА САМОВРЯДУВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА СВІТОВІЙ ЛІБЕРАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ XIX ст.	142

<i>Ткаченко Т. І.</i> ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ: ХИМЕРА ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ? (НОВИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ).....	150
<i>Юрченко М. М., Бачинська О. А.</i> СУДОЧИНСТВО В ДУНАЙСЬКОМУ КОЗАЦЬКОМУ ВІЙСЬКУ. 1828-1868 рр.....	157
<i>Бевз С. В., Ткаченко Т. І.</i> ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЕЛІТА У НАЦІОНАЛЬНОМУ ВІДРОДЖЕННІ УКРАЇНИ І ЇЇ РОЛЬ У ДЕРЖАВОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ (1917-1918 рр.).....	162
<i>Лаврик Г. В.</i> ПОЛІТИКО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПОЗАРИТУАЛЬНИХ ДІЙ СЛУЖИТЕЛІВ ПРАВОСЛАВНОГО КУЛЬТУ ТА ВІРУЮЧИХ В УКРАЇНІ 1920-х РОКІВ.....	170
<i>Срмоласв В. М.</i> ПРО ЗАКОНОДАВЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.....	177
<i>Сердюк Ю. О.</i> ДЕЯКІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ОТРИМАННЯ ПЕНСІЇ У РАЗІ ВТРАТИ ГОДУВАЛЬНИКА СІМЕЙ ПРАЦІВНИКІВ ОВС. ЯКІ ЗАГИНУЛИ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ.....	18
<i>Меркулова В. О., Плужнік О. І.</i> “СПОГАДИ” М. Й. КОРЖАНСЬКОГО – УБОЛІВАННЯ ЗА ЛЮДСЬКУ ДОЛЮ, ЗА ДОЛЮ ДЕРЖАВИ.....	18

ПЕДАГОГІКА

<i>Богданова І. М.</i> СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОГО СОЦІАЛІЗАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ.....	19
<i>Коваленко Ю. Ю.</i> НАВЧАЛЬНА ГРА НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЕКОНОМІЧНОМУ ВУЗІ.....	194
<i>Таланова Л. Г.</i> ДИСКУРС У КОМУНІКАТИВНО-ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ.....	201

ЕКОНОМІКА

<i>Гарас О. М.</i> ФІНАНСОВО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАСАЖИРСЬКОГО ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ.....	21
---	----